

UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

BORANG PENGESAHAN STATUS TESIS@

JUDUL: FUNGSI PEKAN KECIL DALAM KONTEK PEMBANGUNAN
MASYARAKAT SETEMPAT. KAJIAN KES - BONGAWAN, SABAH

IJAZAH: SARJANA MUDA SAINS SOSIAL (GEOGRAFI)

SAYA AINON MUNIRA BT HASSAN
 (HURUF BESAR)

SESI PENGAJIAN: _____

mengaku membenarkan tesis (LPSM/Sarjana/Doktor Falsafah) ini disimpan di Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:-

1. Tesis adalah hakmilik Universiti Malaysia Sabah.
2. Perpustakaan Universiti Malaysia Sabah dibenarkan membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja.
3. Perpustakaan dibenarkan membuat salinan tesis ini sebagai bahan pertukaran antara institutsi pengajian tinggi.
4. Sila tandakan (/)

☐

SULIT

(Mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau Kepentingan Malaysia seperti yang termaktub di dalam AKTA RAHSIA RASMI 1972)

☐

TERHAD

(Mengandungi maklumat TERHAD yang telah ditentukan oleh organisasi/badan di mana penyelidikan dijalankan)

☒

TIDAK TERHAD

Disahkan Oleh

(TANDATANGAN PENULIS)

(TANDATANGAN PUSTAKAWAN)

Alamat Tetap: _____

EN. ALIABAR

Nama Penyelia

Tarikh: 18 MEI 2009

Tarikh: 18 MEI 2009

CATATAN:- *Potong yang tidak berkenaan.

**Jika tesis ini SULIT atau TERHAD, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa / organisasi berkenaan dengan menyatakan sekali sebab dan tempoh tesis ini perlu dikelaskan sebagai SULIT dan TERHAD.

@Tesis dimaksudkan sebagai tesis bagi Ijazah Doktor Falsafah dan Sarjana secara penyelidikan atau disertai bagi pengajian secara kerja kursus dan Laporan Projek Sarjana Muda (LPSM).

**FUNGSI PEKAN KECIL DALAM KONTEKS
PEMBANGUNAN MASYARAKAT SETEMPAT. KAJIAN
KES: BONGAWAN, SABAH.**

AINON MUNIRA BINTI HASSAN

PERPUSTAKAAN
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

**TESIS INI DIKEMUKAKAN UNTUK MEMENUHI SYARAT
MEMPEROLEHI IJAZAH SARJANA MUDA SAINS
SOSIAL DENGAN KEPUJIAN
(BIDANG GEOGRAFI)**

**SEKOLAH SAINS SOSIAL
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH
2009**

UMS
UNIVERSITI MALAYSIA SABAH

PENGAKUAN

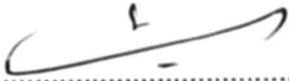
Saya akui karya ini yang bertajuk "*Fungsi Pekan Kecil Dalam Konteks Pembangunan Masyarakat Setempat. Kajian Kes: Bongawan, Sabah*" adalah hasil kerja saya sendiri melainkan nukilan, ringkasan dan rujukan yang tiap-tiap satunya telah saya jelaskan sumbernya.

Tandatangan :
Nama Penulis : AINON MUNIRA BINTI HASSAN
Tarikh : 18 MEI 2009

PENGESAHAN PENYELIA

"Saya/Kami* akui bahawa saya/kami* telah membaca karya ini dan pada pandangan saya/kami* ini adalah memadai dari segi skop dan kualiti untuk tujuan penganugerahan ijazah Sarjana Muda Sains Sosial Dengan Kepujian". (Bidang Geografi)

Tandatangan :
Nama Penyelia I : A. S. M. Yusoff
Tarikh : 15/5/09

Tandatangan :
Nama Penyelia II :
Tarikh :

* Potong yang tidak berkenaan.

PENGHARGAAN

Syukur dan puji ke hadrat Ilahi kerana atas berkatnya, saya telah berjaya menyiapkan dan menyempurnakan latihan ilmiah ini.

Di kesempatan ini, saya ingin merakamkan ucapan terima kasih yang tidak terhingga kepada keluarga saya, terutama kedua ibu bapa saya, En. Hassan Bin Kasmin dan Pn. Hadzijah Binti Sulaiman, serta saudara-saudara dan saudari-saudariku; Noor Zakiah, Mohd Yazid, Ummi Maisara, Mohd Haziq, Iffah Haziqah dan Anas Haikal yang tidak putus-putus mendoakan kejayaan dan kesejahteraan di samping tunjuk ajar yang cukup mendewasakan saya dan kamu semua adalah inspirasi kepada kejayaan saya dalam menempuh kehidupan ini.

Ucapan yang tidak terhingga juga terutamanya kepada En. Aliakbar Gulasan iaitu penyelia latihan ilmiah ini yang begitu banyak membantu memberikan nasihat-nasihat dan pendapat-pendapat yang bernas untuk menghasilkan latihan ilmiah ini. Tidak dilupakan kepada pensyarah Geografi yang lain iaitu Pn. Jurry Foo, Pn. Harifah, Pn. Ubong, Dr Ramzah, Dr Tahir, En. Oliver, En. Abdul Munir, En. Nordin dan En. Mustapa. Terima kasih kerana tidak jemu-jemu mencurahkan ilmu dan member idea untuk menghasilkan latihan ilmiah ini.

Sekalung terima kasih juga kepada rakan-rakan seperjuangan dalam program geografi sesi 2006/2007. Kepada teman rapat saya, Alinda Liboh terima kasih diucapkan kerana sudi mendengar keluhan dan banyak memberi sokongan dan dorongan sepanjang tempoh pengajian saya di Universiti Malaysia Sabah. Terima kasih atas segalanya. Tidak lupa juga kepada penduduk pekan Bongawan yang banyak memberikan maklumat untuk membantu saya seterusnya kepada pihak yang telah terlibat secara langsung atau tidak langsung dalam menyiapkan latihan ilmiah ini. Jutaan terima kasih diucapkan.

ABSTRAK

FUNGSI PEKAN KECIL DALAM KONTEKS PEMBANGUNAN MASYARAKAT SETEMPAT. KAJIAN KES: BONGAWAN, SABAH.

Penulisan mengenai fungsi pekan kecil masih kurang diperkatakan oleh ahli akademik. Di Malaysia, terdapat banyak pekan kecil yang memberi sumbangan kepada penduduk setempatnya dari segi fungsi barangan dan perkhidmatan. Bermula dari pekan kecil, kemudiannya akan berkembang menjadi sebuah bandar besar melalui proses pembandaran. Kajian ini melihat fungsi pekan kecil iaitu pekan Bongawan dalam konteks pembangunan masyarakat setempat. Kajian ini cuba mengenalpasti fungsi barangan dan perkhidmatan yang terdapat di pekan Bongawan dan mengenalpasti kawasan yang menjadi kawasan alternatif sekiranya barangan dan perkhidmatan yang diperlukan itu tidak terdapat di pekan Bongawan. Kaedah kajian yang digunakan dalam penyelidikan ini adalah menggunakan kaedah temubual secara informal, borang soal-selidik, kajian tinjauan biasa dan persampelan. Hasil daripada analisis yang dilakukan mendapati pekan Bongawan masih menjadi kawasan utama untuk penduduknya mendapatkan barangan dan perkhidmatan. Namun demikian, kawasan lain seperti Papar, Beaufort dan Kinabalu menjadi kawasan alternatif sekiranya barangan dan perkhidmatan yang diperlukan itu tidak terdapat di pekan Bongawan. Secara keseluruhannya, dapat disimpulkan bahawa pekan kecil ini memainkan peranan yang penting kepada penduduk setempat dalam memberikan sumbangannya dari segi fungsi barangan dan perkhidmatannya. Beberapa cadangan telah dikemukakan bagi meningkatkan lagi sifat-sifat kefungsiannya kepada penduduk setempat. Cadangan tersebut amat penting untuk pembangunan pekan Bongawan dan menjadi rujukan untuk penyelidikan di masa hadapan.

Kata kunci: fungsi pekan kecil, barangan dan perkhidmatan

ABSTRACT

The researches of small towns function are still rarely being discussed by academician. In Malaysia, there are a lot of small towns that contribute to the people in terms of services and goods. Basically, the small town will transformed to a big city through a process called 'urbanization'. In this study, the function of the small town of Bongawan will be discussed in the context of community development. This study is going to identify the function of services and goods in that town and also identify which region will become the alternative area if there are no services and goods supply available in Bongawan. The research methodology that had been applied in this study was the informal interviews, questionnaire set, survey, and sample. The analysis result shows that the Bongawan still become the main area for the community to get the services and goods supply. However, other region such as Papar, Beaufort, and Kota Kinabalu are also become the alternative areas if the required goods and services are not available in Bongawan. In conclusion, this small town of Bongawan plays the important role to the community in order to provide services and goods supply. A few suggestions and recommendations had been made to increase the functional characteristics of the town for the living community. These suggestions and recommendations are very important for the development of Bongawan town itself, and also can be referred by others for the future research.

ISI KANDUNGAN

PERKARA	MUKASURAT
TAJUK	I
PENGAKUAN	II
PENGESAHAN PENYELIA	III
PENGHARGAAN	IV
ABSTRAK (BAHASA MELAYU)	V
<i>ABSTRACT</i>	VI
ISI KANDUNGAN	VII
SENARAI JADUAL	X
SENARAI FOTO	X
SENARAI RAJAH	XI
SENARAI LAMPIRAN	XII

BAB 1: PENGENALAN	1
1.1 Pendahuluan	1
1.2 Latar Belakang Kajian	3
1.2.1 Foto Kemudahan-kemudahan Yang Terdapat Di Pekan Bongawan	7
1.3 Permasalahan Kajian	14
1.4 Objektif Kajian	16
1.5 Konsep dan definisi	17
1.5.1 Bandar	17
1.5.2 Pembandaran	19
1.5.3 Fungsi Bandar	20

1.6	Skop Kajian	20
1.6.1	Skop Bidang Kajian	20
1.6.2	Skop Kawasan Kajian	20
1.7	Kepentingan Kajian	21
1.8	Kesimpulan	21
BAB 2: SOROTAN LITERATUR		22
2.1	Pendahuluan	22
2.2	Pemandaran	23
2.3	Fungsi-fungsi Bandar	27
2.4	Klasifikasi Bandar Berdasarkan Fungsi	30
2.5	Bandar Baru	34
2.6	Hierarki	39
2.6.1	Teori Petempatan Pusat	40
2.6.2	Model Zon Sepusat	45
2.7	Bandar Sekunder	47
2.8	Bandar Kecil	48
2.9	Kesimpulan	51
BAB 3: METODOLOGI		51
3.1	Pendahuluan	51
3.2	Kaedah Pengumpulan Data	53
3.2.1	Temu Bual	54
3.2.2	Soal Selidik	54
3.2.3	Kajian Tinjauan Biasa	55
3.2.4	Persampelan	55
3.3	Penganalisan Data	57
3.4	Kesimpulan	58

BAB 4: ANALISIS DAN HASIL DAPATAN	59
4.1 Pendahuluan	59
4.2 Hasil Analisis Frekuensi Deskriptif	60
4.3 Analisis Menggunakan Modifikasi Hukum Reilly (Oleh P. Converse)	87
4.4 Kunjungan Sebenar Kawasan Pengaruh Perkhidmatan yang Dikunjungi Responden (Berdasarkan Borang Soal Selidik)	89
4.5 Matriks Fungsi Barangan dan Perkhidmatan yang Terdapat Di Pekan Bongawan dan Kawasan Pengaruhnya	92
4.6 Kesimpulan	94
 BAB 5: CADANGAN DAN KESIMPULAN	 95
5.1 Pendahuluan	95
5.2 Pencapaian Objektif	95
5.3 Cadangan Kajian Akan Datang	97
5.4 Kesimpulan	98
 BIBLIOGRAFI	 100

SENARAI JADUAL

NO. JADUAL	TAJUK	M/S
1.1	Klasifikasi Bandar Berdasarkan Saiz Penduduk	13
4.4	Kunjungan Sebenar Kawasan Pengaruh Perkhidmatan Yang Dikunjungi Responden (Berdasarkan Borang Soal-Selidik)	88
4.5	Matriks Fungsi Barangan Dan Perkhidmatan Yang Terdapat Di Pekan Bongawan Dan Kawasan Pengaruhnya	92

SENARAI FOTO

NO. FOTO	TAJUK	M/S
1.1	Klinik Kesihatan Bongawan	6
1.2	Deretan Kedai Lama Pekan Bongawan (i)	6
1.3	Deretan Kedai Lama Pekan Bongawan (ii)	7
1.4	Deretan Kedai Baru Pekan Bongawan	7
1.5	Dewan Serbaguna Pekan Bongawan	8
1.6	Sekolah Menengah Kebangsaan Bongawan (i)	8
1.7	Sekolah Menengah Kebangsaan Bongawan (ii)	9
1.8	Sekolah Rendah Kebangsaan Pekan Bongawan	9
1.9	SUIS Pekan Bongawan (Sekolah Agama)	10
1.10	SRJK (C) Bong Hwa	10
1.11	Prasekolah Pekan Bongawan	11
1.12	Perpustakaan Desa Pekan Bongawan	11
1.13	Stesen Keretapi Pekan Bongwan	12

1.14	Balai Polis Pekan Bongawan (Sementara)	12
1.15	Masjid Pekan Bongawan	13

SENARAI RAJAH

NO. RAJAH	TAJUK	M/S
1.1	Peta Kawasan Kajian	5
2.1	Model Zon Memusat	39
4.1	Graf Peratusan Bagi Perkhidmatan Pembayaran Bil	60
4.2	Graf Peratusan Bagi Perkhidmatan Urusan Pejabat	61
4.3	Graf Peratusan Bagi Perkhidmatan Perbankan	62
4.4	Graf Peratusan Bagi Perkhidmatan Bengkel	63
4.5	Graf Peratusan Bagi Perkhidmatan Rekreasi	64
4.6	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Barang Runcit	65
4.7	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Barang Basah	66
4.8	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Perabot	67
4.9	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Pakaian	68
4.10	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Tamu Mingguan	69
4.11	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Barang Elektrik	70
4.12	Graf Peratusan Bagi Ekonomi Minyak Kenderaan	71
4.13	Graf Peratusan Bagi Pendidikan Tadika	72
4.14	Graf Peratusan Bagi Pendidikan Sekolah Rendah	73
4.15	Graf Peratusan Bagi Pendidikan Sekolah Agama	74
4.16	Graf Peratusan Bagi Pendidikan Menengah	75

4.17	Graf Peratusan Bagi Pendidikan Kolej/Institut Kemahiran	76
4.18	Graf Peratusan Bagi Pendidikan Universiti	77
4.19	Graf Peratusan Bagi Hospital	78
4.20	Graf Peratusan Bagi Klinik Ibu dan Anak	79
4.21	Graf Peratusan Bagi Klinik Swasta	80
4.22	Graf Peratusan Bagi Klinik Pergigian	81
4.23	Graf Peratusan Bagi Klinik Pergigian Swasta	82
4.24	Graf Peratusan Bagi Masjid	83
4.25	Graf Peratusan Bagi Surau	84
4.26	Graf Peratusan Bagi Gereja	85
4.27	Graf Peratusan Bagi Tokong	86

PENGENALAN

1.1 Pendahuluan

Bandar dikatakan telah mula wujud pada kira-kira 8000 tahun dahulu sejak revolusi neolitik. Petempatan-petempatan manusia telah dibina dan manusianya hidup secara bermasyarakat dan berkelompok. Aktiviti-aktiviti seperti bercucuk-tanam dan menternak binatang merupakan aktiviti yang dijalankan yang bertujuan untuk kegunaan masyarakat setempat. Tetapi, apabila terdapat keluaran yang berlebihan, hasil tersebut dijual kepada masyarakat lain. Ini menyebabkan berlakunya pertukaran barangan di kalangan masyarakat tersebut dan akhirnya wujud aktiviti perniagaan dan perdagangan. Pengkhususan dari segi pengeluaran turut dijalankan apabila masyarakat semakin berkembang. Oleh itu, terdapat kumpulan penduduk yang terlibat dalam bidang pertanian, pentadbiran, tentera, perniagaan dan sebagainya. Bagi kumpulan penduduk yang tidak terlibat dengan pertanian, mereka akan bertumpu di suatu kawasan petempatan yang terdiri daripada pentadbir, pedagang, peniaga, ketua agama, tukang, tentera dan sebagainya. Wujudnya masyarakat bukan petani yang tinggal di kawasan bukan pertanian adalah asas permulaan kehidupan yang bercorak bandar.

Bandar Babylon di Lembah Mesopotamia yang berkeluasan kira-kira 8.2 kilometer persegi telah muncul pada kira-kira tahun 20 000 S.M. Selain itu, bandar Mohenjodaro di Sind, India juga telah wujud pada tempoh yang hampir sama dengan

anggaran keluasan 2.5 kilometer persegi. Manakala, bandar Harrapa di Punjab, India pula dikatakan mempunyai keluasan kira-kira 6.5 kilometer persegi. Keluasan bandar-bandar tersebut dianggarkan bahawa setiap satunya boleh menempatkan penduduk di antara 5 000 hingga 25 000 orang. Sementara itu, bandar Hotep-Sanusert di Foyum, Mesir dikatakan mempunyai penduduk berjumlah 2 000 orang dengan keluasan tidak sampai satu kilometer persegi yang dibina pada kira-kira tahun 1900 S.M. Lebih besar lagi bandar Thebes yang dikatakan oleh penulis Greek mempunyai keluasan lebih daripada 20 kilometer persegi boleh menempatkan penduduk sekurang-kurangnya 225 000 orang. Bandar-bandar purba ini kebanyakannya adalah pusat pentadbiran kerajaan purba (Davis, 1972). Ini membuktikan, bandar-bandar pada zaman purba mempunyai ramai penduduk yang tinggal di kawasan bandar

Bandar-bandar purba ini mempunyai susunan bangunan yang teratur. Kawasan luar kota didiami oleh golongan pembesar, askar dan pedagang dan kawasan ini seolah-olah mengelilingi kediaman raja yang terletak di tengah-tengah kawasan bandar. Selain itu, terdapat juga kawasan pasar atau bazaar yang terletak berhampiran istana atau rumah ibadat yang utama. Sebagai ibu kota, bandar-bandar purba ini adalah pusat pentadbiran, pertahanan, perniagaan, perdagangan dan kebudayaan. Ia terletak di lembah-lembah yang subur, di tepi laut, atau di muara dan di tebing sungai yang menjadi laluan penting bagi sesebuah wilayah.

Oleh itu, proses pembandaran berlaku secara serentak dengan kemajuan teknologi manusia. Pusat-pusat tamadun purba seperti di utara Afrika, sekitar Laut Mediteranean, Teluk Parsi, India, China dan kemudiannya terbukti wujud juga di

Amerika Latin adalah juga pusat pembandaran yang awal di dunia. Walaubagaimanapun, akibat peperangan, bencana alam dan wabak penyakit telah menyebabkan bandar-bandar tersebut kebanyakannya tidak kekal lama dan musnah.

1.2 Latar Belakang Kajian

Kawasan kajian yang dipilih oleh penyelidik ialah pekan Bongawan, Papar. Pekan ini terletak kira-kira 70 kilometer dari bandar Kota Kinabalu. Ia terletak di bawah pentadbiran daerah Papar. Pekan ini mempunyai keluasan 14 223 hektar. Keluasan tanah di kawasan ini dipengaruhi oleh corak kegiatan yang dijalankan seperti penanaman kelapa sawit (3026 hektar), penanaman getah (2602.8 hektar), padang ragut, perumahan, dan sawah padi.

Dari segi pertumbuhan penduduk pula, Pekan Bongawan mempunyai 10670 orang dan ianya terbahagi kepada empat mukim iaitu mukim Kimanis (4382 orang), mukim Pos (2059 orang), mukim Bongawan Selatan (810 orang) dan mukim Bongawan Utara Sg. Damit (3419 orang). Majoriti penduduk yang tinggal di kawasan ini adalah berbangsa Brunei dan beragama Islam. Terdapat juga golongan minoriti yang tinggal di kawasan ini seperti Kadazan-Dusun, Cina dan Bugis.

Melalui pemerhatian penyelidik, kegiatan ekonomi utama yang dijalankan di kawasan ini ialah perniagaan kecil-kecilan yang kebanyakannya diusahakan oleh kaum Cina. Selain itu, penanaman getah dan ladang kelapa sawit juga terdapat di kawasan ini tetapi terletak jauh sedikit dari kawasan pekan. Penanaman padi juga diusahakan

secara kecil-kecilan yang hanya dapat menampung keperluan keluarga tetapi jika terdapat lebih keluaran, padi akan dijual kepada orang luar. Hanya sedikit sahaja penduduk yang terlibat dalam sektor kerajaan seperti guru, kerani dan pegawai kerajaan. Golongan belianya pula lebih cenderung untuk bekerja di kawasan bandar.

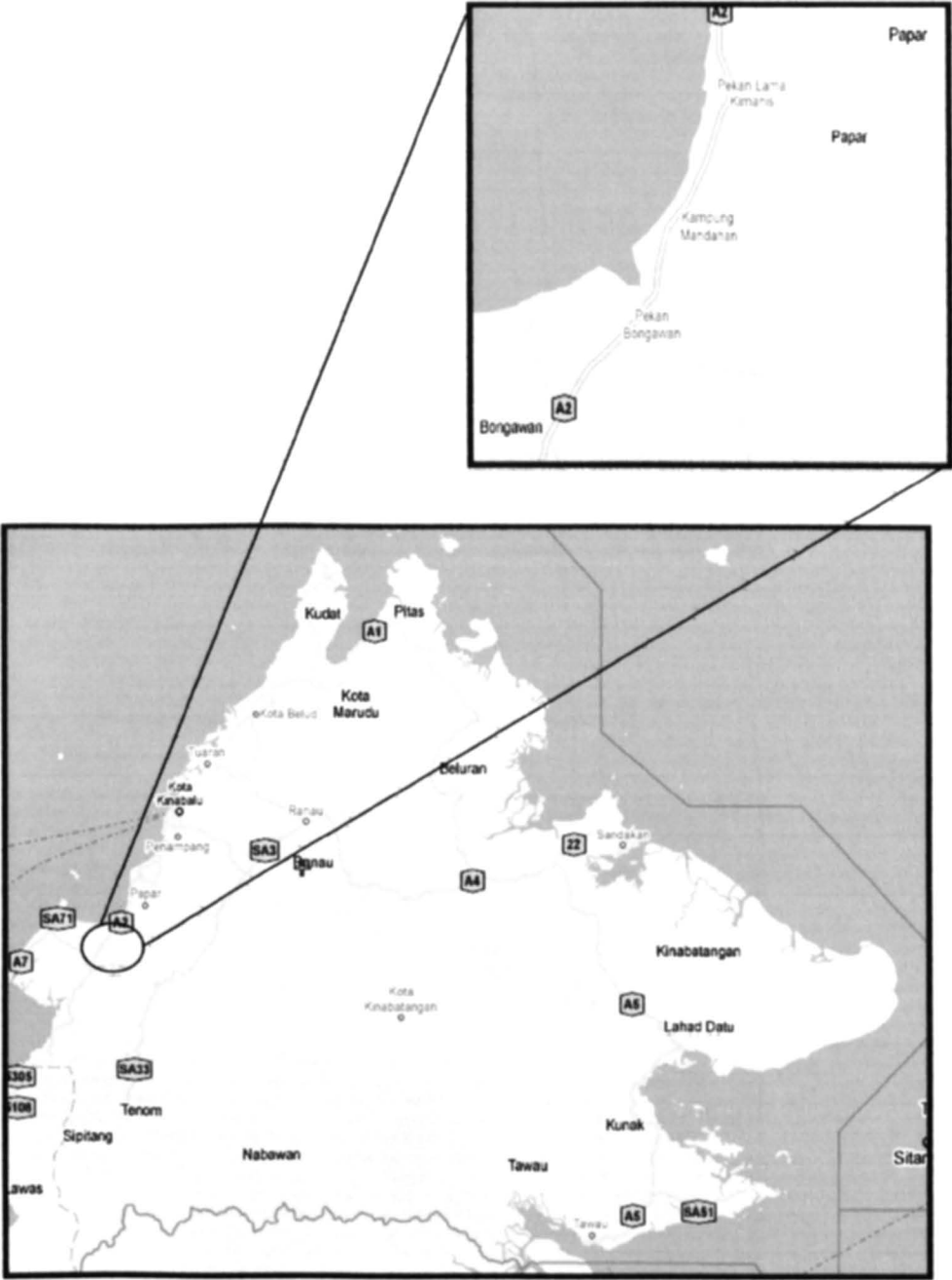
Kemudahan infrastruktur yang disediakan di kawasan ini masih dapat memenuhi keperluan penduduk setempat. Di pekan ini, terdapat dua tapak kedai iaitu bangunan kedai lama dan bangunan kedai baru. Kedua-dua bangunan baru dan lama ini menyediakan fungsi yang sama iaitu menjual barangan runcit, kedai menjahit baju, menjual pakaian, menjual barangan elektrik, kedai makan dan lain-lain. Tamu mingguan menjadi tumpuan penduduk setempat untuk mengunjungi pekan ini dimana pada setiap hari Sabtu banyak hasil pertanian dijual dan penduduk mempunyai banyak pilihan untuk membeli barang yang diperlukan. Terdapat juga pasar yang menjual barang basah seperti ikan, sayur dan lain-lain. Antara perkhidmatan yang terdapat di pekan ini ialah bengkel membaiki kenderaan, wakil pos Bongawan, klinik kesihatan ibu dan anak dan lain-lain. Di kawasan ini juga, terdapat tadika, 2 buah sekolah rendah, 1 buah sekolah rendah agama, 1 buah sekolah jenis kebangsaan (c) dan 1 buah sekolah menengah.

Dari segi jaringan pengangkutan, ketersampaian ke kawasan kajian adalah mudah dimana terdapatnya jalan perhubungan yang baik seperti pembinaan jalan raya yang berdekatan dengan jalan raya utama. Selain itu, terdapat juga pengangkutan keretapi yang menghubungkan dari Kota Kinabalu hingga ke Tenom. Pengangkutan ini seringkali menjadi pengangkutan alternatif kepada penduduk yang tidak mementingkan masa untuk sampai ke satu destinasi disamping tambang yang murah berbanding

pengangkutan awam yang lain. Pada masa kini, pengangkutan keretapi sedang diperbaiki mutu perkhidmatannya dimana pembinaan landasan baru bagi menggantikan landasan lama sedang dijalankan.

Terdapat beberapa sebab mengapa Pekan Bongawan dipilih sebagai kawasan kajian dalam penyelidikan ini. Antaranya ialah penyelidikan berkaitan dengan peranan pekan kecil di Pekan Bongawan belum pernah dikaji oleh pengkaji lain. Selain itu, hasil dari penyelidikan ini akan dapat membantu penyelidik dan orang lain untuk mengetahui mengenai penyelidikan yang telah dilakukan di Pekan Bongawan dan untuk terus mengkaji pekan Bongawan demi pembangunan pada masa depan.

Rajah 1.1 Peta kawasan kajian

Sumber: www.wikimapia.com (28 Februari 2009)

1.2.1 Foto kemudahan-kemudahan yang terdapat di pekan Bongawan

Foto 1.1: Klinik kesihatan Bongawan

Foto 1.2: Deretan kedai lama pekan Bongawan (i)

Foto 1.3: Deretan kedai lama pekan Bongawan (ii)

Foto 1.4: Deretan kedai baru pekan Bongawan

Foto 1.5: Dewan serbaguna pekan Bongawan

Foto 1.6: Sekolah Menengah Kebangsaan Bongawan (i)

Foto 1.7: Sekolah Menengah Bongawan (ii)

Foto 1.8: Sekolah Rendah Kebangsaan Pekan Bongawan

Foto 1.9: SUIS Pekan Bongawan (sekolah agama)

Foto 1.10: SRJK(C) Bong Hwa

Foto 1.11: Prasekolah pekan Bongawan

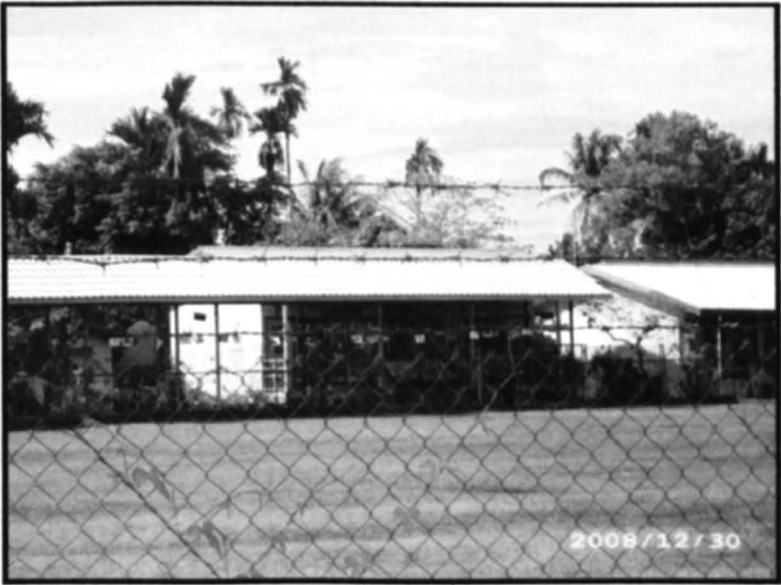

Foto 1.12: Perpustakaan desa pekan Bongawan

BIBLIOGRAFI

Buku

- Abdul Samad Hadi et al. 2006. *Mencari Kelestarian Bandar Kecil*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ahmad Mahdzan Ayob. 2005. *Kaedah Penyelidikan Sosioekonomi (edisi 3)*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Chua Yan Piaw. 2006. *Kaedah Penyelidikan (buku 1)*. Malaysia: Mc Graw Hill.
- Dennis A. Rondinelli (penterjemah Syed Nasir Salleh Al-Hasbi). 1993. *Bandar Sekunder Di Negara Membangun: Ke Arah Dasar Pembangunan Tersebar*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Dr Lay Yoon Fah & Khoo Chwee Hoon. 2008. *Pengenalan Kepada Analisis Statistik Dalam Penyelidikan Sains Sosial (Siri 1)*. Selangor: Venton Publishing.
- John Friedman & Robert Wulff (terjemahan Nor Azizah Ali). 1986. *Perubahan Bandar: Kajian Perbandingan Masyarakat Perindustrian Yang Baru*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Katiman Rostam. 1988. *Pengantar Geografi Bandar*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Katiman Rostam. 2002. *Prinsip Asas Persekitaran Manusia*. Bangi: Penerbit UKM.
- Mohamad Tajuddin Mohamad Rasdi & Rosdan Abdul Manan. 2001. *Konsep Perbandaran Islam: Suatu Gagasan Alternatif*. Johor: Universiti Teknologi Malaysia Skudai.
- Yahaya Ibrahim. 1995. *Pembandaran dan Kejiranan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.

Laporan kerajaan

Perangkaan Bulanan Sabah Disember 2008. Jabatan Perangkaan Malaysia, Negeri Sabah.

Internet

"Peta Sabah dan kawasan kajian" dlm. <http://www.wikimapia.com>. 28 Februari 2009.